

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku i slavistiku - Odsjek za hrvatski jezik i
književnost

Preddiplomski sveučilišni studij hrvatskog jezika i književnosti (jednopedmetni)

Zadar, 2017.

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku i slavistiku - Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Preddiplomski sveučilišni studij hrvatskog jezika i književnosti (jednopedmetni)

"Istarske priče" Vladimira Nazora

Završni rad

Student/ica:

Ivana Šutalo

Mentor/ica:

Doc. dr. sc. Sanja Knežević

Zadar, 2017.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ivana Šutalo**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom "**Istarske priče**" **Vladimira Nazora** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 25. rujna 2017.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	6
2. VLADIMIR NAZOR.....	7
2.1. ODNOS KNJIŽEVNE KRITIKE PREMA VLADIMIRU NAZORU I NJEHOVIM <i>ISTARSKIM PRIČAMA</i>	9
3. ZBIRKA <i>ISTARSKE PRIČE</i>	11
3.1. <i>Halugica</i>	15
3.2. <i>Albus kralj</i>	18
3.3. <i>Djevica Placida</i>	21
3.4. <i>Šuma bez slavuja</i>	25
3.5. <i>Boškarina</i>	28
3.6. <i>Svjetionik</i>	30
3.7. <i>Divičin grad</i>	32
3.8. <i>Veli Jože</i>	34
4. KONTEKST MITA U <i>ISTARSKIM PRIČAMA</i>	38
5. ZAKLJUČAK.....	41
6. SAŽETAK.....	42
7. LITERATURA.....	43

1. UVOD

Cilj je ovoga završnog rada predstaviti Vladimira Nazora kao pripovjedača koji nudi izniman i bogat opus stvoren kroz pedesetak godina. Prikazat će se analiza *Istarskih priča* koje su nastale u Kopru te na račun kojih je sam Nazor smatrao da je ispunio svoju dužnost prema Istri, a stvorio ih je na temelju istarske čakavštine jer mu je čakavština predstavljala ono iskonsko i vrijedno. Istaknuo se kao prozaist i pjesnik koji je stvorio neki novi svijet u kojemu prevladava mediteransko ozračje kao simbol optimizma i slave života. Njegov opus obiluje motivima poput sunca, valova, vjetra, krajolika i pejzaža, ali uz vizualne elemente ne zanemaruje ni auditivne što je uočljivo u njegovoj zbirci koja će biti predstavljena. Nakon Petra Zoranića i njegovih *Planina*, Nazor vraća i motive pastoralnoga. U ovom radu pobliže će se prikazati osnovni motivi, okosnice i simboli koji čine svaku od priča te sam kontekst mita u *Istarskim pričama* Vladimira Nazora. Nazorovi književni interesi su se podudarali s modernističkim smjerovima neoromantizma i secesije. Navedena novelistička zbirka vinula je Nazora u sam vrh hrvatske književnosti prvenstveno zbog niza originalnih, ali i izvanrednih pripovjedačkih dometa. Za literaturu je korišteno djelo profesorice Zvezdane Rados *Proza Vladimira Nazora te Maslina i sveti lug: Nazorove mitske teme i simboli* Sanje Franković.

2. VLADIMIR NAZOR

Vladimir Nazor je rođen 1876. u Postirama na Braču te je jedan od najplodnijih hrvatskih pisaca koji se posebno istaknuo i u raznim političkim djelovanjima (Tomasović 2005:66). Tomasović navodi da je najtočnije ishodište Nazorova književnoga puta povezati s hrvatskom modernom te da mu je početno stvaralaštvo ovisno o perifernim boravištima kada i nastaju *Istarske priče* (Tomasović 2005:67). "*U hrvatsku književnost Nazor ulazi u vrijeme kad se u njoj počinju javljati sve određeniji znaci dezintegracije stilske formacije realizma, dakle u doba koje u hrvatskoj literaturi počinjemo obilježavati terminom moderna*" (Šicel 2005:153). Iako, opisujući određene socijalne prilike i neprilike na koje nailazi u Istri, Nazor se uvelike dotaknuo i samih koncepcija realizma.

Nazor je sam periodizirao vlastiti opus. U prvoj fazi stvaralaštva od 1876. do 1896. nastaju *Priče iz djetinjstva* i *Priče s Ostrva i iz Grada* te prve lirske pjesme objavljene u sarajevskoj *Nadi*. U drugoj fazi od 1896. do 1916. piše *Slavenske legende*, *Živanu*, *Medvjeda Brunda*, *Velog Jožu*, *Hrvatske kraljeve...* U fazi od 1916. do 1936. objavljuje *Arkun*, *Niza od koralja*, autobiografski roman *Šarko...* U posljednjoj fazi od 1936. do 1941. objavljuje roman *Pastir Loda* kao i *Zagrebačke pripovijetke*. Svakako je važno dodati i djela koja Nazor nije spomenuo u navedenoj periodizaciji, a to su zbirka pjesama *Intima*, povijesni roman *Krvavi dani*, *Lirika*, *Pjesme partizanke*, *S partizanima*, *Legende o drugu Titu* i ostalo (Šicel 2005:153).

"*Kad se u književnoj periodizaciji pokušavalo odrediti Nazorovo djelo u vremenskim, idejnim i stilskim granicama hrvatske moderne, onda se redovito prenaglašavala njegova izoliranost i autohtonost*" (Mihanović 1976:57). Krenuo je vlastitim putem, a to se vidjelo u narodnosnom smislu njegova djela. "*Nazor doista u stilskoj formaciji hrvatske moderne ne spada ni u kakvu liniju; ne ulazi ni u središnji krug njegovih predstavnika, ali također ne predstavlja, kako bi on htio, središte i vlastiti sunčev sustav*" (Mihanović 1976:58). Pravci moderne su se osjetili u njegovim lirskim zamislima. Kao jedan element koji izbija iz Nazorova modernističkog nadahnuća je upravo oživljavanje klasičnog svijeta, isticanje životne radosti, a iz toga klasičnog svijeta nastaje bogata galerija boja i zvukova (Mihanović 1976:61).

Uzore je pronalazio u klasicima kao što su Homer, Ariosto, Dante, Leopardi i Manzoni. Takvi autori su mu uvelike otvarali nove vidike iz kojih će se javiti emocionalni doživljaj mediteranskog bračkog pejzaža, punog cvrčaka i maslina (Šicel 2005:153). Kao dijete, slušao je legende i priče koje su za njega postale pravi sadržaj života pa je i život gledao kroz sferu legendi. Očito je da u njegovim djelima prevladavaju legendarno-mitološki elementi, a pojedine fabule nose više simboličko i alegorijsko obilježje udaljeno od realnog života (Šicel 2005:165).

Istaknuo se i u proučavanju Marulićevog stiha te se bavio teorijom domaćeg jedanaesterca. Njegovi pokusi s tradicionalnim oblicima i tradicijom su temeljni sloj njegovog opusa (Prosperov Novak 2003:294).

U Nazoru i u njegovoj karakternoj predispoziciji prisutno je latentno osjećanje mraka i slabosti, a ta stanja on pokušava prevladati stvaranjem imaginarnih svjetova u koje se i sam skriva, svjetova koji su izvan njega, negdje u legendi i mitu, u mašti (Šicel 2005:162).

Nakon prve novele *Božićni dar* u kojoj Nazor otvoreno progovara i o obiteljskim situacijama kada je morao donijeti vrlo važne odluke, nije čudno da je po prelasku iz Zadra u Istru zanemario sebe kao i određene autobiografičnosti. Nova sredina mu je nudila nove teme, opise, ambicije, ali i interese. Spojivši znanja o Istri s vlastitim iskustvima, Nazor stvara novo i veliko djelo (Rados 2014:47).

2.1. ODNOS KNJIŽEVNE KRITIKE PREMA VLADIMIRU NAZORU I NJEGOVIH ISTARSKIM PRIČAMA

Vladimir Nazor je u sebi samome osjećao sukob stvarnosti i mašte te je želio svakoj pojavi otkriti i njezin dublji, filozofski smisao. *"Odatle dolaze i prigovori jednog dijela kritike da su Nazorovi književni radovi previše knjiški, da je često racionalni, konstruktivistički moment naglašeniji u njegovoj literaturi od emocionalnih intenziteta, odnosno da mu je potreba za stvaranjem bila jača od želje za doživljavanjem"* (Šicel 1998:165).

Nazorovu socijalnu osjetljivost književna kritika nije posebno uočavala, a bez te karakteristike ne može se govoriti o njegovom djelu jer se ne može shvatiti njegova reakcija na tolike događaje njegova vremena, sudbinu puka, radnih ljudi, robova zemlje i otuđenog rada (Vučetić 1976:17). Priča *Veli Jože* je bila masovno prihvaćena i od strane književne kritike. Kritičari su o njoj imali pozitivan sud, pa čak i Antun Gustav Matoš koji nije bio pretjerano sklon Nazoru i njegovom peru. Priznaje da sama priča ima iznimnu književnu vrijednost: *"Vrlo je jednostavna i prosta. Ima lirskog štimunga, naročito u imitacijama drevne narodne pjesme. Konceptija je Velog Jože za naše prilike vrlo originalna i nimalo banalna. A što je najpohvalnije, Nazor je i ovdje kao slikar starodavnog hrvatstva jedan od najvažnijih pjesnika energije koju kao pravi pučanin nalazi u seljaku i selu"* (po Vučetić 1976:86).

Profesorica Zvezdana Rados navodi: *"Neki kritičari i književni povjesničari uglavnom prate Nazorovu podjelu na tri, odnosno četiri različita perioda u njegovu stvaralaštvu, a drugi, pak, njegov književni rad dijele na pet ili šest faza, poneki i više"* (Rados 2014:11).

O Nazorovu stvaralaštvu se pisalo mnogo. Tu su nastali brojni prikazi, članci, eseji, studije, nekoliko doktorskih disertacija i ostalo. Prvi koji su se počeli sustavnije baviti Nazorovim radom su Milan Marjanović i Branko Vodnik. Barac je dokazivao da je Nazor lirik, čak i u prozi, a i unutarnju bol postavlja kao izvorište njegove umjetnosti. Svakako treba istaknuti i radove Nedjeljka Mihanovića, Branimira Donata te Viktora Žmegača koji su uvelike doprinijeli boljem poznavanju ne samo Nazorove poezije, nego i njegove poetike uopće. Baveći se mitom u Nazorovom stvaralaštvu, uvelike su se istaknule Zvezdana Rados, Ljiljana Ina Gjurgjan i Sanja Franković (po Rados 2014:14).

Nadalje, profesorica Rados navodi neke od uobičajenih periodizacija Nazorova stvaralaštva počevši od Šime Vučetića koji koristi kronologijski postupak te uočava tri značajke Nazorove umjetnosti koje se javljaju sve do njegovih zadnjih radova. Miroslav Šicel se opredijelio za tri osnovna perioda u Nazorovu stvaralaštvu, koje omeđuje onako kako je to radio i sam Nazor te uočava da se prvi period poklapa s razdobljem hrvatske moderne (po Rados 2014:17).

Važno je naglasiti da Milan Crnković ističe da sva Nazorova prozna djela nose pečat priče pa bi klasifikacijom u tri tipa priča bilo moguće obuhvatiti cijeli njegov opus, a to su historijske priče, alegorijske priče i priče iz života (po Rados 2014:18). Ono što su Nazoru mnogi zamjerali su pretrpanost i zagušenost opisima prirode te je i on sam dvojio oko tih opisa, ali ih je i branio, iako se nije zapažalo *"da je baš po tim bujnim opisima prirode Nazorova proza bliska tadašnjoj secesijskoj dekorativnosti i stilizaciji"* (Rados 2014:72).

Donat Boškariću i Velog Jožu izdvaja kao dvije vrlo uspješne proze. Popularnost Nazorovih proza Donat objašnjava *"usmjerenjem u hrvatskoj prozi s početka dvadesetoga stoljeća jer je riječ o prozi koja napušta pripovijedanje kao prikazivanje i opisivanje u korist priče kao kreacije"* (po Franković 2012:33). Govoreći manje kritično o Nazorovoj sklonosti prema nereálnome, Mihanović naglašava da Nazoru mašta nije bila sredstvo stvaranja, nego način življenja. Zato je u njegovim djelima objektivno zapažanje dosta rjeđe. Sam Nazor je osjećao da mnogim njegovim zanosima nedostaje pravoga životnog iskustva i neposrednoga doživljaja. Mihanović smatra *"da su Nazorovi pasivno stečeni dojmovi bili opsežni, unatoč nevelikoj objektivnoj građi"* (po Franković 2012:34).

3. ZBIRKA *ISTARSKE PRIČE*

Istarske priče se ističu kao najbajkovitiji dio opusa. Nazor je kao gimnazijski profesor najprije radio u istarskim gradovima kao što su Pazin, Kopar i Kastav i to petnaest godina. "*Te priče, nastale u vremenu od 1906. do 1913., za Nazorova boravka u Kopru i Kastvu, najuspjelije spajaju bajkovitost i angažirano pripovijedanje*" (Frangeš, Žmegač 1998:227).

Profesorica Rados navodi kako je Nazor svoju "dužnost" prema Istri ispunio objavljivanjem pojedinih "istarskih priča" koje će stvarati između 1906./1907. i 1918. godine. Do konačnog uobličenja *Istarskih priča* Nazor je mijenjao i sadržaj zbirke. "*Istarske priče su prvi put objavljene kao knjiga 1913. godine*" (Rados 2014:42).

Ne baveći se aktivno politikom, zapazio je probleme svoga vremena, posebno u Istri gdje je mirniji život bio nedostižan. "*Nazor će s još više strasti i produbljenije izraziti to teško stanje istarskih ljudi u simbolički pisanom Velom Joži i realističko-alegorijskoj pripovijesti Boškarina, koje su nastale za njegova obitavanja u Kopru, odakle gotovo svake subote odlazi u Trst i sastaje se s Nehajevom*" (Čolak 1978:163).

U prozi je vrlo često izražavao svoje osjećaje, o zemlji i naciji te o sebi kao čovjeku. Čolak navodi kako u *Pričama* ima više mašte i priviđanja nego povijesnih činjenica koje bi djelu mogle dati vjerodostojnost. Nazor pripovijeda s lakoćom i lepršavo. Nastoji dati svoje osjećanje i viđenje prošlosti i pri tome kod njega prevladava mašta (Čolak 1978:180). Također, vrlo često nudi različite opise prirode te je poslije Josipa Kozarca, bez obzira na istinsku ljubav prema prirodi, bio "*najupućeniji stručnjak-botaničar što je i obogatilo njegov emocionalni odnos prema zemlji i raslinju*" (Frangeš, Žmegač 1998:236).

Donat navodi kako Vladimir Nazor pišući *Istarske priče* ne misli isključivo na *siroticu Istru*, on misli univerzalnije jer je njegova mašta usmjerena na nacionalno biće kao energiju koja počiva na koncepcijama čovjekova prava i slobode. "*Upravo zato on se i prihvaća pisanja alegorije kako bi kroz akciju imaginiranja i kombiniranja stanovite univerzalističke odnose dobra i zla, pravde i krivde, moći i bespomoćnosti dao u paradigmatškoj funkciji jedne zapravo nadliterarne svrhovitosti*" (Donat 1972:149).

Nazor stvara oblik angažirane književnosti naracijom koja je pokušala simulirati socijalne i idejne odnose. Priča sve više postaje narativna komunikacija. Kasnije Nazor osjeća da legenda pa i sam tip nerealističkoga pripovijedanja gubi na autentičnosti te da su ideje koje je zastupao na neki način izašle iz kruga dotadašnje književne inspiracije (Donat 1972:155).

Šime Vučetić se detaljno bavio Nazorom, njegovim početkom, djetinjstvom, kasnijim životom i ističe značajke koje svakako možemo pronaći u navedenoj zbirci. Prvenstveno se javlja intimizam kojeg je Nazor dobio od mame od koje se nije rastavljao sve do njene smrti. Ništa manje nije značajna ni Nazorova maštovitost. Iz maštovitosti se razvijala i njegova fantazija. Spontano se i stvaralački koristio maštarskim osjetilom koje ga ne izdaje do smrti. Vrlo je važno spomenuti i prirodni doživljaj, svježinu slika, životni optimizam, idila prirode, čarobnost djetinjstva i dječastva što ukazuje na to da se nikada nije otrgnuo od djetinjstva i rodnog kraja. Pastirski život se ističe kao važan element cijeloga Nazorova opusa, a uz to se ističe i animalizam te spominjanje raznih vrsta životinja gdje postaju simboli kojima govori i o sebi i o svijetu. Nazorovo antropomorfiziranje životinja mu omogućuje da izrekne u svim mogućim varijacijama svoju "jezgru" (Vučetić 1976:12).

"Iz Nazorove naturalnosti i vjere u narod, u smisao etičkih ideja nastalo je ono u njegovu djelu što su razni kritičari, u svoje vrijeme, imenovali nazorizmom, pojam što se obično vezivao s tzv. Nazorovim optimizmom" (Vučetić 1976:17).

Uz navedene značajke javlja se i Nazorova socijalna karakteristika, suosjećanje, empatija kao i osjećaj za pravdu u duhu morala vlastite obitelji i zavičajnog otoka. Ako ga je mašta vodila u fantaziju, onda ga je socijalnost vukla k realizmu, opisu zbiljnih ljudi i sudbine puka. Često će se kod Nazora javljati fantastika i realitika te miješati maštovito i zbiljsko. Nazor neće zanemariti malog čovjeka, nego ga uzima za temu. Svakako treba istaknuti i Nazorovu potrebu za refleksivnošću odnosno razmišljanjem koja se provlači kroz cijeli njegov opus, a posebno novelu *Anđeo u zvoniku*. Dinamičnost je urođena crta Nazorova karaktera kojom će se opirati pasivnom promatranju svijeta. Za sve navedene značajke treba naglasiti da ih pronalazimo u cijelom opusu Vladimira Nazora, a ne samo u *Istarskim pričama* (Vučetić 1976:18).

Vučetić navodi kako je Nazor shvatio da u Istri vladaju grozni uvjeti te da je taj puk težaka, stočara, mornara i ribara zapravo prava slika ljudske iskrivljenosti. To je puk koji nije bio svjestan sebe, a još manje vlastite povijesti koja ga je i dovela do takve situacije. Shvatio je da taj narod nema pisane povijesti i smatrao je *"svojom dužnošću dati nešto pristupačno u lakoj beletrističkoj formi."* Tražio je metodu kako će perom pomoći istarskom čovjeku te se zato javlja i narodna zbilja koju opisuje (Vučetić 1976:74). Svakako je važno naglasiti i Nazorov osjećaj dužnosti i potrebe da svemu pristupi iznimno angažirano i komunikativno te da njegova kreacija bude dostupna širim čitateljskim masama.

Upoznavajući povijest Istre iz nacionalnih dokumenata i građe što su je iznijeli Talijani i Nijemci, ali i slušajući narodnu predaju, Nazor piše manifest *"koji diše živom mladošću, nepomućenim idealizmom, narodno-demokratskim bićem i narodnosnim osjećajem, afinitetom s istarskim bićem"* (Vučetić 1976:75).

Ono što je svakako obilježilo zbirku jest Nazorova stilska jednostavnost. Cijeli Nazorov opus je napisan jednostavno kao da je namijenjen prosječnim čitateljima. Htio je biti čitak, intoniran *narodski* kao narodni pripovjedač koji hoda selima i školama i priča istinu o narodu, o velikim idejama i ljudskim idealima (Vučetić 1976:89). Na taj način je stvarao narodni mit o Istri, *"evocirajući istarsko narodno pričanje i poetizirajući istarsku prirodu"* (Vučetić 1976:89).

Dok su *Veli Jože* i *Boškarina* priče o ljudima i društvenim te političkim prilikama odnosno neprilikama, ostale priče su povezane mitsko-legendarnim likovima. Mala Halugica, kralj Albus, kraljević Marko i ostali su poslužili Nazoru kao sredstva da opisujući Istru očituje svoju fantaziju o Istri. Svi ti likovi su postali simboli koji predstavljaju samu Istru u suštini (Vučetić 1976:89).

"Prvi motivsko-tematski krug njegove novelistike je vezan za razdoblje od 1907. do 1910. godine kada objavljuje novele *Veli Jože*, *Boškarina* i *Divičin grad* koje će kasnije uvrstiti u *Istarske priče*. U prvo izdanje *Istarskih priča* nije uvrstio *Velog Jožu* ni *Boškarinu*, a *Divičin grad* uvrstit će tek u treće izdanje iz 1930., u knjizi *Istarski bolovi*. U tom krugu u prvi plan dolazi autorova socijalna angažiranost. Drugi krug je obilježen arkadijskim motivima, a obuhvaća novele *Halugica*, *Albus kralj*, *Djevica Placida*, *Šuma bez slavuja*. U tim novelama se uvelike dionizijski opjevava istarski pejzaž, ali i alegorijski progovara o svojim stremljenjima. Kasnije je objavljena novela *Svjetionik* iz 1918. godine kao i *Bjelouška* iz 1926. godine. Treći krug čine novele iz zbirke *Stoimena* iz 1916" (Rados 2014:21). "*Prvi krug obilježen je zadiranjem u realne probleme Istre i autorovom vanjskom angažiranošću (socijalnom i nacionalnom) te zamjetnim odsustvom samo autora (tj. njegovih intimnih preokupacija) iz teksta, što je rijetkost u Nazorovu stvaralaštvu. I u drugom je krugu zastupljena istarska tematika, ali sada samo kroz slavljenje istarskog pejzaža i pojedinih lokaliteta te kroz korištenje istarskih folklornih motiva, a zamjetno je i Nazorovo bavljenje sobom*" (Rados 2014:45).

Profesorica Zvezdana Rados u svom djelu *Proza Vladimira Nazora* ističe da njegovu cjelokupnu novelistiku, ali i ostatak proze, obilježavaju dvije konstante, a to su fantastični elementi i prisutnost samog autora u djelima. "*Nazorova proza jest svojevrsna autobiografija, osim u nekim nacionalno i socijalno angažiranim novelama*" (Rados 2014:22). Želio je i ukazati na ljepote istarskog krajolika i određenih lokaliteta, kao i na ljepotu pojedinih folklornih motiva iako su njegovi pejzaži više idilične i pastoralne slike nego krajolici (Rados 2014:69).

3.1. HALUGICA

Krugom proza u koji ulaze *Halugica*, *Albus kralj*, *Djevica Placida* i *Šuma bez slavuja*, Nazor je zakoračio u svijet moderne priče čime se uklopio u tadašnju europsku književnost (Rados 2014:70). Kako profesorica Rados dalje navodi, u *Velom Joži* se u lirskim dijelovima iznosi doživljaj prirode i narodnog pjevanja, a u *Halugici* ta lirski komponenta ima gotovo primarnu ulogu (Rados 2014:71). "*Istarski folklorni motiv o vezenoj maramici (facolu rakamanom) postaje u Halugici izvorom lirske raspjevanosti, koja se najbolje može izraziti upravo kroz artistsku bajku*" (Rados 2014:72).

Riječ je o djevojci koja svojim proscima obećava da će se udati za onog koji joj donese vezeni rubac njezine majke te na temelju toga Nazor gradi priču o nemogućoj i nesretnoj ljubavi između Halugice i Jablanka, mladića iz planine. Halugica je kći podmorske vile koja odrasta kod ribara Frana (Rados 2014:72).

"U Halugici se javljaju dva simbolističko-romantična lika: Halugica, oniričko biće mora, morske flore i faune te Jablanko, koji je dijete šume, čvrstog tla i kopnenih površina." (Vučetić 1976:90) Brak između bića kopna i bića mora nije moguć jer je sudbinom tako odlučeno, iako zagonetna ljubavna igra prožima njihove odnose: "*vječito je samo njihovo dozivanje i trajna je međusobna čežnja.*" U toj trajnoj čežnji je bit ovog mita (Vučetić 1976:90).

Halugica je priča o čežnji i idealnom približavanju u ljubavi. Halugica je rastrzana između ljubavi prema Franu i njegovom nećaku Jablanku i čežnje za vlastitom majkom. Zato obećava da će se udati za onoga koji joj pronađe majčin rubac. Kao tri prosca pojavljuju se pastir Divljan, creški vlastelin i kapetan kastavski. Vlastelin creški joj nudi bogatstvo i život na otoku u velikoj palači, kapetan kastavski joj nudi život u gradu i moć, a Divljan joj nudi život u planini. Profesorica Rados navodi da je Divljan svakako najimpresivniji od prosaca "*jer se ističe kao izvanredno poetski ostvareni lik što personificira ljepote Učke, u ovoj priči arkadična predjela puna zanosne ljepote i pastirske pjesme.*" Motiv ljubavi je svakako novina u odnosu na dotadašnje Nazorove priče (Rados 2014:74).

Svakako treba spomenuti i motiv lutanja šumom dok su pokušavali naći izlaz. Tražili su put kojim su trebali ostvariti svoju ljubav i kojim je ona trebala biti moguća. Ljubav između Jablanka i Halugice je iskazana jezikom *Pjesme nad pjesmama*:

"Prsa su tvoja, Jablanko, dragi moj, kao pećina gorska, pokrivena dušekom mahovine, a po njoj su jagode slatke i ljubice mirišljave."

"Grudi su tvoje, Halugice draga moja, kao more kada se diže i pada, a po njemu igraju dva talasića, dvije bijele dojke tvoje."

"Ti si stablo usred šume kojemu iz krošnje vatra bije, dok mu iz luba mlijeko curi. Pusti da se nasrčem soka onoga, pa da izgorim u vatri onoj" (Nazor 1977:35).

Njihov dijalog zvuči kao nadmetanje da bi se što bolje istaknule osobine onog drugog. Profesorica Rados navodi da razgovor Halugice i Jablanka djeluje uvjerljivo dok govore biblijskim stilom, ali kad ih Nazor prikazuje kao dvoje običnih smrtnika, njegov izraz postaje nespretn i neuvjerljiv (Rados 2014:75).

U *Halugici* ili priči koja je nosila prvotni naslov *Facol rakamani* Nazor opet načinje temu gubitka i neostvarene sreće: čeznući za majkom, Halugica će oviti oko ramena šal i tako zauvijek zaroniti u podmorski svijet, svijet sanja i mjesečine koji ju je oduvijek mamio i opijao. Tu više nema njene majke. Majka joj je poginula jer joj je kastavska vještica istrgnula s vrata vezeni rubac (Rados 2014:76). *"Halugica se nađe pred vilom velike ljepote i gordosti."* Vila joj kaže *"da je svakoj vili pomorkinji kobna ljubav prema zemnicima te da treba zaboraviti svoju prošlost i prekinuti svaku vezu s crnim kopnom"* (Nazor 1977:37).

Priča započinje impresionističkim vizurama i opisima pejzaža koje Vladimir Nazor doista majstorski uobličuje: *"Svitala je zora. Rumenjeli se oblaci nad istočnim gorama. Bili su nalik na ognjena kola što nagnuše najedanput u lud trk, bježeći pred nekim požarom prema morskoj pučini. Sijevalo je, ovjenčano prvim tracima još nevidljivog sunca, čelo Učke gore. Plavetnilo pučine prelijevalo se u biserne odsjeve. More je disalo i stenjalo između hridina niz obalu"* (Nazor 1977:7).

Ljepotu prirode ne doživljava samo putem osjetila vida, već i mirisom, zvukom pa i dodirrom. Već na samom početku retrospektivno saznajemo detalje o Franu. Prije dvadeset godina ostavio je svoj dom u planini i tu je unajmio kućicu od fratara, da mirno živi uz

opatiju sv. Jakova, loveći za samostan ribu i vozeći Augustince u grad (Nazor 1977:7). Nazor nudi izvanredne opise atmosfere, stanja u šumi, opise prirode, života i suživota, šumove valova... Cijela priča obiluje zvukovima počevši od pjevanja pjesme, šumora talasa, zujanja rojeva pčela, čarlijanja vjetrića, tihog šuštanja vjetrića, laveža, tuljenja vukova, čuju se i zrikavci, sove, grgutanje vrela i ostalo.

Samo ime Halugice zapravo dolazi od imenice *haluga* te označava vrstu morske trave. Kada ju je pronašao, žene viknu da je to plod *štrige* Haluge te je on nazove Halugicom (Nazor 1977:11). Oko same Halugice i njene pojave su isprepletene razne legende što uvelike dovodi do same granice onostranog i mitološkog. To nam dokazuje i simbolika tkiva zašivenog ispod pazuha da dijete čuva od zla (Nazor 1977:11).

Plač vile, odnosno njene majke podsjeća na bugarenje čime se unose i narodni elementi u samu priču: "*Ondje bi me ugledala očicama zelenijem,/ Tužna kćerko moja*" (Nazor 1977:33). Dok majka bugari nad zaspalom kćeri, riječi njezine pjesme se u Halugičinu snu pretvaraju u slike. Sama kompozicija bugarštice je takva da služi isticanju dubokih i unutrašnjih stanja i postupaka (Kekez 1986:179). Halugica intuitivno želi povratak majci i vlastitoj vrsti, ali ne shvaća da se onda mora odreći ljudskog svijeta. Njezine pjesme vode upravo tomu preobražaju, a ne braku s Jablankom (Franković 2012:118).

Priča ima tragičan i tužan kraj. Ljubav Halugice i Jablanka se nikada nije ostvarila. Jablanko kaže ribaru kako more čudno šumi, sigurno netko plače na igalu. Ona ga dodiruje dok on sjedi na obali, a njene dodire uopće ne osjeća. On ipak osjeća njenu blizinu i ne želi da se ona više skriva. Fran ujutro izvuče tijelo utopljenika prema kopnu. Lije suze iz slijepih očiju i rida za Jablankom (Nazor 1977:39).

3.2. ALBUS KRALJ

"U Albus kralju, stilski i kompozicijski najdotjeranijoj istarskoj priči, liričnost i fantastičnost još su izrazitije negoli u Halugici" (Rados 2014:78). U *Albus kralju* Nazor čitatelja odmah uvodi u sfere fantastičnog, dok u *Halugici* to fantastično izvire pomalo. Albus iz Nazorove priče je mitski snažan baš kao i njegovi slavenski bogovi ili kao Veli Jože. Sam Nazor je Vodniku nastojao objasniti ljepotu Albusa: *"Priznajem da Albus nije proziran kao što bi možda morao da bude. On se meni sada ipak sviđa – ima u njemu nešto jaka, iskonskoga, što mi ugađa"* (po Rados 2014:79).

Priča započinje istarskom narodnom pjesmom gdje se spominje kako je Albusova ljubica najljepša te je njegova gora najgušća (Nazor 1977:41). Temelji za sam nastanak priče uzeti su iz istarske romanse koja govori o nadmetanju gospode. Albus izaziva Gigana, gospodara Učke, i Galešu (Rados 2014:84). Na početku nalazimo i fizički opis samog Albusa, *"silnika koji ne zna obuzdati svoju oholost, ali on je i zaljubljenik u ljepotu."* (Rados 2014:80) Želeći osvojiti sve lijepo što ga okružuje, okrutan je i ohol u postizanju ciljeva (Rados 2014:80). *"Obrve su mu sada kao dva pramena magle. Njegovo je lice mrko kao noć. Ima li još što lijepo na zemlji, a da nije njegovo?"* (Nazor 1977:42) Njegova želja za posjedovanjem bila je jača od bilo kakvih moralnih vertikalna koje je morao poštovati.

Nazor se služi gradacijskim postupkom u prikazivanju Albusova nasilništva; kompozicija je podređena tome da se nizanjem prizora Albusovih pobjeda dovede do kulminacijske scene, u kojoj se prikazuje vrhunac njegove krvoločnosti i pustošenja. *"Od ljute radosti Albus ne osjeti u tome trenutku boli svoje tajne rane. Zgrabi srnu, izdere na vratu noktima kožu i snažno potegnu. Krik užasa zaori ispod trijema"* (Rados 2014:81). *"Usplamtjela je srdžba njegova; propela se na kljunu broda, pružila se prema plijenu i riče kao lavica"* (Nazor 1977:46). Sam Albus doživljava promjenu. Osvajajući Učku pobijedio je i zmaja, diva, medvjeda, orla, oluje, uništio je i sazrele usjeve i pitome životinje Galešina kraja, a na kraju se zaustavlja pred nemoćnim djetetom (Rados 2014:82). Kaže djetetu: *"Ti si dakle posljednji plot ispred njene postelje? Da te zgnječim i rastrgnem, i ja ću onda pasti na ležaj ruža. Melem će napokon kanuti"* (Nazor 1977:54).

"Kroz Albusovu strast za ljepotom i kroz govore Gigana i Galeše Nazor progovara o ljepotama istarskog i kvarnerskog krajolika, točnije – on tu ljepotu personificira u likovima vladarica Učke i Mirne" (Rados 2014:84). *"Slično kao Zoranić i Baraković, Nazor pjeva o arkadijskom krajoliku, koji jest apstraktan, ali nosi konkretna imena istarskih lokaliteta iako bajka ne traži ni konkretno vrijeme ni prostor."* Zato dolazi do izražaja Nazorova namjera da pažnju čitatelja privuče opisima ljepote istarskog pejzaža (Rados 2014:84).

"Njegova se krv smirila; njegova je ohola, jaka duša puna radosti kao šuma lišća, kao more valova, kao nebo zvijezda" (Nazor 1977:53). Ipak, Albusovo srce doživi mir i smekša se pred malim bićem. Zanimljivo je kako Nazor neke opće imenice u Albusovom govoru bilježi velikim početnim slovom: *"Okrutnost i Lukavstvo čuvaju moje prijestolje. Snaga vodi moje borce, a Strah upravlja mojim otocima. Ja sam porod Lava i Pantere"* (Nazor 1977:43). Očito navedene elemente želi posebno istaknuti jer su u funkciji osobe, sačinjavaju Albusa kao jedno kompletno biće. Osim fizičkih opisa svojih junaka, Nazor nam nudi i odlične opise eksterijera, u ovom slučaju u opisu Albusova grada: *"Grad mu se dizao na brijegu pokraj mora. Gradio ga devet godina. Temelji gradski bijahu od granita, iskopanog na dnu morskome, zidovi od klisura, pragovi od mramora iz dubokih kamenoloma. Ona prema istoku, kroz koja ulazi dan, bila su od zlata, a ona prema zapadu, kroz koja se noć šulja, bila su od mjedi"* (Nazor 1977:41).

U priči se kao ženski lik pojavljuje Mirna, Galešina žena. Albus kreće po nju s namjerom da je obeščasti. Albus pojede njenu najmiliju srnu i zatraži kraljicu, a do izražaja dolazi njezina hrabrost, smirenost koja je opet jača od nasilne muške prirode: *"Ona siđe do polovice stepenica, držeći glavu malko prignutu i smiješeći se očima punim zvijezda i usnama punim meda onome što je nosila u krilu. Digne glavu i pogleda u oči Albusa koji je, razbarušen i krvav, čekao na dnu stuba, upirući desnu šaku o koljeno noge, položene na prvoj stepenici. Sjaj se njezinih očiju ne utrnu, posmijeh se njezinih usana ne presuši. Ona je silazila naniže, a kada stignu, istrgne s dojke nago muško čedo i pruži ga kralju"* (Franković 2012:100).

Mudrost kraljice se temelji na njenoj vjeri da Albusovo zlo može nestati samo pred nevinošću djeteta, samo ta ljubav ga može spasiti: *"Osjeti da će ta posljednja borba biti teža negoli ona s orlom na vrhu planine"* (Franković 2012:101).

Mirna na povjerenje daje dijete Albusu i to je prvi stupanj njegove promjene, a za konačnu promjenu bit će zaslužna Placida. *"Ova dva ženska lika nisu profilirana. U priči postoje kako bi predstavljale ideju dobra, koje pobjeđuje nad zlom. Žrtva i ljubav suprotstavljene su nasilju i sebičnosti"* (Franković 2012:101). Žanr legende zahtijeva plošno prikazane likove koji su izrazito pozitivni ili kao kralj Albus, izrazito negativni. *"Radnja nema razvoj, nego čudesan obrat, a kao sredstvo stilizacije veliku ulogu ima hiperbola da bi se što bolje istaknule osobine i postupci likova"* (Franković 2012:101).

3. 3. DJEVICA PLACIDA

Djevica Placida je svojevrsni nastavak priče *Albus kralj* te se prvotno zvala *Crven lišaji*, a kasnije ju je Nazor preimenovala u *Djevica Placida*, prema glavnoj junakinji priče (Rados 2014:85). "*Djevica Placida je legenda o kršćanskoj mučenici koja žrtvuje i život za širenje plemenite ideje kršćanstva, a ujedno to je i legenda o postanku crven-lišaja, karakterističnih za istarski pejzaž*" (Rados 2014:85).

Već na samom početku, Nazor realistički detaljno precizira mjesto i vrijeme radnje što se može uočiti i u ostalim njegovim pričama: "*To je bilo onda, kada Soča i Avša ne bijahu još onako nasule najsjeverniji zaliv Jadranskoga mora.*" Spominju se zidine grada Ogleja odnosno Akvileje, kojega su sazdali Rimljani, a Atila ga je porušio (Nazor 1977:56). Retrospektivno saznajemo o Placidi i kolika je bila njena moć: "*Ona se zvala Placida. Bijaše kćerka ugledna patricija. Njezina ruka poruši posljednji Venerin kip; njezina riječ okrenu srce posljednjega poganina u Ogleju*" (Nazor 1977:56). Kasnije o njoj saznajemo i da ju je možda majci oteo neki nevjernik iz Ogleja te da je mnogo godina rasla u tami i neznanju (Nazor 1977:61).

Priču Nazor završava scenom u kojoj se silnik zaustavlja pred djetetom što navješćuje i njegov potpuni preobrat i poklonstvo Isusu. Da bi se njegovo srce obratilo, potrebna je tuđa nesebična žrtva koja će mu pokazati Put, jer Albus je poganski kralj koji štuje slavenske bogove (Rados 2014:85). Čuvši da je srce omekšalo čovjeku jakom kao lav i okrutnom kao tigar kada je šakama htio zgnječiti grudi djetetu kraljice na istarskome kopnu, njemu se uputi Placida. Na rukama je nosila darove da otkupi od njega oglejske sužnjeve, ali je u srcu nosila veliku Vijest, da ga spasi i usreći (Nazor 1977:59). Placida žrtvuje i svoj život da bi ostvarila svoju misiju: "*da otme tami dušu jednog junačkoga kralja*" (Rados 2014:86). Sve se temelji na motivu hrabrog propovijedanja o Spasitelju te na motivu nesebične žrtve. Placida izaziva bijes onih koji štuju poganske bogove te oni traže od nje da čudom dokaže snagu svoga Boga ili da se pokloni pred njihovim vrhovnim bogom Perunom (Rados 2014:86).

"Ako je u Albus kralju govorio o ljepoti snage i ljepoti podvrgavanja te snage slabijem od sebe, u Djevici Placidi Nazor govori o ljepoti plemenite žrtve i odricanja za više ideale, te o ljepoti potpune, istinske preobrazbe (prosvjetljenja), koja je omogućena tuđom patnjom i predanim svjedočenjem" (Rados 2014:86).

I u ovoj priči Vladimir Nazor nudi izvrsne opise krajolika, oluje, nevremena: *"Kuda bi prošao, more je kipjelo i uzduh se smrkavao. Zid oblaka i magle okruži sa sviju strana brod; okolo. Smrkne se sunce, i tama se spusti. Ali upravo tada zasja krst na vrhu jarbola još jačom svjetlošću, i lađa nastavi svoj put, plivajući uvijek u široku krugu, gdje su valovi bili krotki, dok su nad njom sjale zvijezde"* (Nazor 1977:58).

Legenda o kršćanskoj djevici poslužila je Nazoru da bi on izrazio vlastita intimna raspoloženja što se vidi u dijelovima koji se odnose na njeno dvoumljenje između ljubavi prema Albusu i plemenite misije koja traži najveću moguću žrtvu: *"Gdje da ugledaš zornijeg i ljepšeg muškarca negoli je kralj Albus? Zemlja bi bila spasena kad bi ona velja snaga služila nauci Spasiteljevoj. Ona je osjećala da ga voli jače i drukčije negoli oca i brata svoga"* (Rados 2014:87). Također, i motiv žrtve i odricanja je vrlo čest u Nazorovu stvaralaštvu. *"O žrtvi djevice Nazor ne govori samo da bi zadivio ljepotom pojedinih prizora i ljepotom poetskih iskaza, nego on alegorijski progovara o vlastitoj žrtvi i odricanju, ali i o preobrazbi"* (Rados 2014:87). U priču su utkani i rodoljubni motivi, stara slavenska vjerovanja i običaji, spominju se i istarski lokaliteti, a kao glavni temelj se javlja i legenda o postanku "crven-lišaja" na kvarnerskom i istarskom kršu, *"koji su u priči krvavi tragovi što ih je za sobom ostavila kršćanska mučenica, a predstavljaju i čudo koje su od nje tražili pogani"* (Rados 2014:87).

"Placidina se krv nije mogla nikako isprati; pod kapljama vode ona je postajala svježija i crvenija. Krv nikako nije mogla da se zgruša, ni da potamni, ni da se raspadne. Krvavo cvijeće, crven-lišaj, cvjetao je onog jutra prvi put na ovoj zemlji" (Rados 2014:88).

Preko mirnih i skladnih zvukova, umetnute pjesme o Grozdani dolazi do nemira, oluje i urlikanja, javlja se nemir i strah. Kasnije se začuje i krik užasa. Svijet hrli Grozdani pjevajući, *lijepoj ljubi proljetnoga boga Momira: "Grozda bašćom cvijeće bere,/ Momir k njoj se kroz plot vere,/ Plot od kaline"* (Nazor 1977:60).

Nazor unosi i priče o stradanju Isusa Nazarećanina: *"I Spas je išao po moru. Na glavi mu još trnov vijenac; iz sviju mu je rana curila iznova po koja kaplja krvi. I netom prva kap pane u more, ono se odmah stiša, i mir zavlada na morskim obalama"* (Nazor 1977:62). Ističe kolika je bila Isusova moć pred ostalim bogovima, pred Molohom, bogom Feničana, Zeusom, bogom Grka, i Svetovitom, bogom Slavena te ističe *"da je On Bog pravi i jedini, jer je On more u koje utječu sve rijeke i svi potoci"* te da su *"Zeus, Svetovit i Moloh samo jezičci Njegovoga vječnog ognja"* (Nazor 1977:63). Isus Krist je u cijelu priču uveden kao lik od iznimne važnosti, a drugi bogovi, ponajviše oni iz slavenske mitologije, i njihova čuda se spominju da bi se još više istaknula Isusova muka i patnja koju je podnio za čovjeka. Spominje se i bog Perun, božica Vesna kao božica proljeća i mladosti, Zeus, Moloh, Svetovit te bića poput Bjesova i Jada koja nisu nužno božanstva: *"A bića, kao što su Bjesovi i Jadi, mogu li biti božanstva?"* (Nazor 1977:68) I u ovom slučaju je očito kako Nazor opće imenice piše velikim početnim slovom.

Nazor spominje značenje nevine krvi koja čisti i spašava svijet što se spominje i u *Stoimenoj* (Franković 2012:88). *"Kao kršćanska misionarka, Placida je vjeru širila mudrom riječju, a ne mačem, a svojom blagošću je krotila i prirodu"* (Franković 2012:102). Kada je Placida došla do Albusova dvora, on po nju šalje pozlaćene nosiljke dok je sve ostale goste slao na mjedena vrata, odnosno u smrt. S Placidinim dolaskom priroda je procvjetala pa je narod mislio da se njihova boginja proljeća, Grozdana, prerušila u kršćanku. Albus je zbog Placide zanemario kritiku da kršćane ne treba slušati, a ona njemu odluči pokazati zašto je njezin Bog najveći (Franković 2012:103). Poganski bogovi su sami uvidjeli po kakvim djelima Isus zaslužuje najviše mjesto. Isus blagoslivlja svu zemaljsku prirodu koja ga slavi: *"I sve zvijezde na nebu, i grane u šumama, i valovi na moru zapjevaše tada: Svet! Svet! Svet!"* (Franković 2012:104). Pogane je zadivilo što Placida nije vrijeđala njihove bogove, a dirnula ih je pričom o Isusu. Njeno milosrđe je imalo mnogo veću snagu od bilo kojeg mača (Franković 2012:104).

Žreci su se bojali da bi djevojka mogla pridobiti narod i Albusa pa su tražili da učini nekakvo čudo. Za vrijeme obreda dok je narod molio boga Peruna za kišu, Placida neprimijećeno zapali Perunov kip. Narod ju je htio poslati na lomaču, ali Albus staje u njenu obranu i pita se zašto je sam Perun nije kaznio ako je bog (Franković 2012:105).

Da je priznala Albusove bogove, postala bi njegova žena i spasila život, ali ona ipak ne odustaje od nakane da njega preobrati. Tada se i priroda okrenula protiv nje:

"Hrašće spušta naniže svoje grane da je lupne po glavi i po ramenima; glog ju je snažno grlio dračavim rukama, kojima se ona otimala, ostavljajući na grmu krvave izdirke svoje puti" (Franković 2012:105).

Kada Albus uđe u Placidin šator, djeвица je ležala na umoru. On joj reče koliko će vojske dići u ime Njegovo da osvoji čitav svijet. On klekne uz nju i počne ponavljati za njom. Albusovim izgovaranjem molitve *Oče naš* čudo je završeno. U njemu je stvorena ravnoteža snage i dobrote u jednom kojoj je sam Nazor i u svom životu težio. *"Tako Albus u ovoj priči prerasta i u simbol neizmjerne snage slavenstva, oplemenjena kršćanskim idejama ljubavi, dobrote, milosrđa i praštanja"* (Rados 2014:88). *"Ukoči se bijela kao mramor pod onim šatorom, koji je bio nalik na plašt najčistijega snijega"* (Nazor 1977:69).

Nazor Placidu naziva djevicom, čime ističe njezinu nevinost i prevlast duhovnog nad tjelesnim željama. Ona je lik idealne svetice mučenice. *"Isus joj se ukazuje u obličju kakvo je imao nakon uskrsnuća: ranjen, s trnovom krunom na glavi. Pod njegovim vodstvom ona bezbolno ide preko krša i trnja"* (Franković 2012:105).

Kada su pronašli Placidu, dječak nije mogao isprati Placidinu krv s hridine. Svi prepoznaše čudo koje su zahtijevali: *"I to je novo cvijeće, koje niknu iz krvi mučenice, mirisalo po ljubicama"* (Franković 2012:106). Motiv cvijeća izrasla iz krvi prisutan je i u drugim pričama te simbolizira nevino prolivenu krv mučenika. Ljubica označava i poniznost sina Božjega. Nazorova Placida je bila iz Akvileje, staroga kršćanskog središta, ali se pisac služi starim nazivom Oglej (Franković 2012:106).

3.4. ŠUMA BEZ SLAVUJA

"U Šumi bez slavuja Nazor se u potpunosti odmiče od istarskog tla, a neće ni koristiti folklorne elemente da bi izgradio priču niti će spominjati konkretne lokalitete ni karakteristične običaje, već lirski progovara o prirodi i sebi. Razvija motiv milosti i praštanja o kojemu pjeva slavuj te taj motiv djeluje na cijeli životinjski svijet, a preobrazit će i okrutno srce dječaka koji je ulovio dječaka i oslijepio ga da u ropstvu bolje pjeva" (Rados 2014:89). Ova priča je legenda o Mrtvim divovima, jasenovima na kojima su bili obješeni ubojice lugara Bjelobradog. On je postao dobri duh šume, koji bdije na nju iz svog prebivališta, ali samo onda kada se začuje slavujeva pjesma. Nazor je težio tome da ovu priču oblikuje kao pjesmu u prozi što i sam priznaje Vodniku 1912. godine: *"Sve mi se čini da sam ovoga puta zbilja uspio, jer je 'Šuma bez slavuja' pjesma u prozi o šumi, pticama i cvijeću"* (po Rados 2014:89). Ova priča nastaje na temelju Nazorovih lirskih pjesama, *Šumske idile* i *Notturmo* te autor nastoji održati lirsku atmosferu noći natopljene mjesječinom i slavujevim pjevom. *"Neki dijelovi pjesme djeluju kao pjesme u prozi, ali je zato pripovjedač zanemario fabulu koja se svodi na priču o tome kako su se dva ukleta jasena u potpunosti osušila"* (Rados 2014:90). Svojom okrutnošću prema slavuju, dječak uzrokuje bujanje zla, a njegovu preobrazbu potiče njegova sestra. Ona želi da se dogodi čudo koje bi njenoga brata spasilo za ljubav i tada stabla ipak prolistaju (Rados 2014:91). Lirski elementi su vezani uz sam doživljaj prirode te ljepotu osjećaja. Šuma bez slavuja je priča bogata opisima biljnoga i životinjskog svijeta. Mnogi su mu zamjerali pretjerano bogatstvo opisima prirode, ali on im odgovara da on ne zna drugačije pisati (Rados 2014:92).

Šuma bez slavuja se sastoji od četiri poglavlja, a to su *Bjelobradi*, *Slavuj*, *Podivljala šuma* i *Mrtvi divovi*. U prvom poglavlju upoznajemo Bjelobradog i saznajemo da je on dobri duh: *"U rano pramaljeće, baš u ono večer, kada slavuj prvi put zapjeva, vidjeti je u sjeni hrastova utvaru čovjeka. Lice joj je naborano, brada duga i bijela. Dupke stoji i sluša slavujevu pjesmu... Pri sjaju munje ptica je ugledala bijelu bradu i dobre oči šumskoga duha"* (Nazor 1977:71). Ta pjesma je ujedno i pjesma o nevinosti i čistoći šume. O njemu retrospektivno saznajemo da je i živio i poginuo za šumu koja je za njim tugovala te se nabrajaju sva njegova dobra djela.

Javlja se i određena simbolika, prvenstveno što se tiče samih Mrtvih divova, dva jasena u koje je davno udarila vatra s neba, ali i što se tiče gavrana koji su zagraktali tri puta u trenutku kada dođe do vršenja osvete: *"Kukci se popeše do njih da ih grizu. Vrane i žune kljuvahu im oči. Sokolovi i jastrebovi grebli im pandžama obraze. Zyjerad je čekala ispod stabla"* (Nazor 1977:70).

U drugom poglavlju se nastavljaju impresionistički opisi prirode te je ovo poglavlje najbolji primjer simfonije sklada, mira, pjesme, milog glasa slavuja. Nazor životinje podiže na razinu čovjeka i to njihovim razgovorom, odnosno antropomorfizira ih što se često javlja u njegovim *Istarskim pričama*. Često koristi i prilog *pramaljeće*, odnosno prema ljetu: *"Pramaljetno čudo zbivalo se i ovaj put pod njegovim rukama – naglo, lijepo, veliko"* (Nazor 1977:75). Cijelo drugo poglavlje *Slavuj* prožima Nazorova pjesma *Notturmo*: *"I ja pjevam, pjevam, pjevam u toj noći začaranoj,/ U razbludnoj toploj noći, pustim cvljećem ovjenčanoj,/ Malen, sam"* (Nazor 1977:78). Obiluje različitim raspoloženjima pa tako nailazimo na optimizam i ushit, ali i na tugu te očaj. Središnji motiv pjesme, ali i cijelog poglavlja, jest osjećaj samoće koji nosi određene autobiografske osobine.

Treće poglavlje započinje nastavkom priče o Bjelobradom: *"Tri duga mjeseca ne ču se u šumi slavujeve pjesme, i nitko ne vidje da Bjelobradi po njoj obnoć luta"* (Nazor 1977:80). Vladimir Nazor veliku pozornost pridaje i auditivnim pjesničkim slikama kao i vizualnim: *"No vreća počeo iznova sve jače romoniti, lišće šušati, ptice pjevati i bumbari zujati"* (Nazor 1977:80). Glavni motiv ovog poglavlja je kraljica cvjetova, ponos šume: *"Kraljica je cvjetova bila uvijek radost sitnoga šumskog puka. Njezina je ljepota znala raznježiti i utješiti svakoga. Miris joj se širio u talasima svom šumom"* (Nazor 1977:81).

U četvrtom poglavlju se nazire vrhunac tragičnog kraja jednog slavuja: *"Iskopao sam mu oči. Neka ti ljepše pjeva"* (Nazor 1977:82). Povodom takvog raspleta događaja, kao dvije krajnje suprotnosti ističu se okrutnost brata i plemenitost sestre: *"Djevojčica se sva ukoči. Usnice joj zadrhtaše, u očima joj zablistaše suze... One dvije suze postadoše krupnije, zakotrljaše se niz obraze"* (Nazor 1977:83). Bolan krik slavuja zatvara cijelo poglavlje: *"Tužna, ali glasna, zaori slavujeva pjesma u večernjem mraku"* (Nazor 1977:84). Motiv preobrazbe se proteže i kroz ovo poglavlje. Ovdje se prati preobrazba dječaka u čijem je srcu klijalalo nešto i naglo raslo. Odjednom osjeti kako mu milost

obuzme dušu. Uz njega je u mjesecini stajala njegova sestra koja mu je brisala krv. Kaže bratu da je molba uslišena i pokaza mu Divove, zelene, pune lišća i cvijeća (Nazor 1977:85).

U ovoj priči nailazimo na tragove kalendarskoga mita u primjeru kada proljeće ljetu ustupa mjesto u zadnjoj proljetnoj noći, i to kao noć u kojoj se slavuj vraća u šumu te se obnavlja život u njoj, a nakon mnogo godina prolistaju dva golema jasena odnosno Mrtvi divovi (Franković 2012:66).

Sanja Franković navodi *"kako Šuma bez slavuja uz obilježja novele ima i obilježja bajke s obzirom na neodredivost prostora i vremena, ali i predaje, o Bjelobradome i Mrtvim divovima."* Lik djevojčice je ekološki osviješten i želi stvoriti ravnotežu u šumi u kojoj vlada nered nakon otmice slavuja (Franković 2012:108). Djevojčica je zaslužna za bratovu promjenu, a postigla ju je molitvom i čistim srcem, koje su prepoznali Bog, Bjelobradi i slavuj. I ovdje se javlja primjer kako Nazor ženskom rodu pripisuje veću moć milosrđa i praštanja. Zahvaljujući njoj njen brat postaje bolja osoba, a u šumu se vraća život (Franković 2012:109).

Povratak kaosu simbolizira podivljala šuma u kojoj se sve životinje međusobno kolju, biljke puštaju otrovne sokove, a povratak slavuja i oprost dječaku donose obnovu života, rast i cvjetanje. *"Svakako ima i odjeka kršćanske eshatologije: kraj šume, alegorije svijeta, a sve to će se dogoditi ako ljudi unište život na Zemlji, vođeni grijehom sebičnosti"* (Franković 2012:198).

3.5. BOŠKARINA

Boškarina je tiskana u *Savremeniku* 1910. godine te je prema Vučetiću najbolja Nazorova istarska priča. O *Velom Joži* i *Boškarini* Nazor kaže "da te dvije priče možda prikazuju najvjerniju sliku ljudi i događaja baš ondje gdje izgledaju najviše fantastične" (Vučetić 1976:86). U prvom planu je kmet Zvane Grbljina i njegova krava Boškarina koja je očitovanje kmetske fantazije o seljačkoj Istri, o slici njezine "ekonomske snage", o Istri koja oskudna i zaostala mašta o mlijeku koje teče iz jedne obične kmetske krave. Zanimljivo je da Nazor klasno suprotstavlja dvije krave, Boškarinu i plemićku kravu. Ekonomsko stanje siromašnog naroda je predmet halucinantnih stanja naroda. Pijano stanje Zvane je njegova jedina prilika da nadleti svoju istarsku krajinu, da se vine iz zaostalosti i neimaštine u svijet slobode i boljih mogućnosti (Vučetić 1976:86).

Boškarina je priča iz suvremenog života Istre, s realnim osnovama i u njoj je manje fantastičnog. Razigranost mašte prisutna je jedino pri slikanju crnog psa koji ima simboličko značenje i svoju funkcionalnost. To je strahotna vizija crnog, teškog, nesnosnog položaja kmeta, Istranina koji je čak uslijed silne zaostalosti ipak spreman na akciju i pobunu (Čolak 1978:181).

Kao i u *Velom Joži*, i u *Boškarini* se miješaju realnost i fantastika, ali ono fantastično je u ovoj priči nešto drugačije nego u ostalima. U središtu je istarski seljak, ali ovaj put je realniji te je izvanredno psihološki ocrtan. U *Velom Joži* je prijelaz iz realnog u fantastično nagao, a u *Boškarini* se sve fantastično događa unutar seljakova sna koji je odraz realnih događaja što su mu prethodili (Rados 2014:62).

"Nazor u prvom poglavlju novele izvanredno psihološki opravdano vodi ka fantastičnom zapletu (magla što se oblikuje u Boškarinu, a ona u mraku, pa mrak u pauka). Tu je prijelaz u fantastično logički pripremljen narodnim vjerovanjem o mraku i alkoholičnim bunilom" (Rados 2014:62). Utjehu traži u alkoholu, a onda ga progoni savjest zbog prodane Boškarine. Pijanstvo mu donosi varljivu nadu da se možda ipak sve ružno nije dogodilo (Rados 2014:62). Nazor u *Boškarini* ostvaruje jednu od svojih najboljih proza, koja svakako nosi socijalnu i nacionalnu poruku.

Kumpar Zvane se ističe kao najuvjerljiviji Nazorov lik pojedinca, on je Nazorov suvremenik, Istranin, ponižen i nesretan. Kao središnji motiv javlja se pitanje slobode, pravde i ljudskog dostojanstva, ali i iskorištavanja hrvatskog seljaka. Sastoji se od četiri dijela. Već na početku javlja se simbolika broja tri: *"Do tri puta, u tri sela, a pred tri krčme nađe se noćas kumpar Zvane, jadan i sam, na prašnome drumu koji vodi iz grada u njegovo seoce"* (Nazor 1977:86). Nazor nam nudi i njegov fizički opis: *"Čudan li vam je u ovaj tren kumpar Zvane Grbljina: - brada čupava, nos izmrcvaren, oči mutne, a sav je bijel kao da je iz mlina došao"* (Nazor 1977:86). Javljaju mu se razna priviđanja iz gloga i kupina: *"Svinjske glave vire između grana, zubi se kese, oči plamsaju, medvjede šape padaju kmetu na ramena"* (Nazor 1977:87). U toj tajanstvenoj noći događaju se mnoge halucinacije i priviđanja: *"Gleda kmet, kako se magla mota oko zvonika. Skupila se i digla; otkrila je seoce, grobište s čempresima i lokvu i dio poljane pred crkvom. Diže se sve naviše, vijučući se oko tornja"* (Nazor 1977:87).

Svakako treba istaknuti ono fantastično i nadrealno u cijeloj priči, a to je transformacija krave u psa: *"U svome hodu biva ta životinja sve manja, sve crnija, življa i bjesnija. Gleda Zvane, kako joj se rogovi pretvaraju u uši; trbuh joj se ugiba, nestaje ga; bokovi joj se splošnjuju, vrat joj se kraća, gubica se pretvara u njušku s očima kao u vuka, i s ustima, iz kojih visi jezičina, okružena zubima"* (Nazor 1977:88).

U drugom dijelu se to i nastavlja u trenutku kada taj pas Zvanu nosi na leđima te on vidi sajmište. Kroz treći dio vlada tama i tajanstvenost. Njegova žena Barbara plače dok joj dolaze vjerovnici, poreznici, odvjetnici i lugari. Traže od nje da plati sve to, a ona ih moli da se strpe. Zvane želi ostati živ jer mu je žena poželjela smrt: *"Zginul kako brek! Ne zamudil noćas livu s desnom i desnu s livom"* (Nazor 1977:93). Zvane shvati da se rugaju njegovoj mršavoj kravi: *"Ona vam je krava prava slika i prilika ekonomske snage ovog naroda"* (Nazor 1977:95). Uskoro dolazi do preokreta na kraju četvrtog dijela kada pod dodirrom Zvanetovih dlanova počnu teći mlazovi mlijeka: *"Ja sam bijelo i mirišljivo, ja sam toplo i hranjivo! Pretaćem se od iskona iz žile u žilu, iz vimena u vime, ali sve gušće i slađe, da zadojim vaša čeda, a vas okrijepim"* (Nazor 1977:98).

Šime Vučetić navodi kako je to mlijeko poetično, prvi put sugestivno poetizirano u našoj književnosti i da se tu odrazilo Nazorovo doživljavanje stočarske zbilje u njegovu djetinjstvu (Vučetić 1976:87). Sam Nazor za Boškarinu kaže: *"Sve ono o mraku, koji nosi*

pjanog seljaka po noći – pa i o načinu kako ga kumpar Zvan ukroti – uzeto je iz narodnog praznovjerja u srednjoj Istri" (Nazor 1977:122).

3.6. SVJETIONIK

"U priči Svjetionik prvi put je u našoj knjizi udomaćena poezija svjetionika u vjetrini i fantastičnim nemanima koje se javljaju u glavi malog svjetioničareva sina" (Vučetić 1976:91). "Sama ideja da se svjetioničarska kula odabere za okosnicu priče je svakako tematska novost. Život svjetioničara se obično zaboravlja, a Nazor zbilju olujnog i čistog mora, pomoračkog duha vraća u našu književnost nakon M. Vodopića, A. Tresića Pavičića i ostalih" (Vučetić 1976:91).

"Novela Svjetionik je prvi put objavljena 1918. godine u listu Omladina te je pisana drugačijim stilom od ostalih, ranijih priča. Svakako se više ne pojavljuju stilizacije, a ni njezin junak nije više mitsko lice ili lice iz legende, nego je običan dječak" (Rados 2014:93). Bajkovitoga gotovo i nema, a daleko je manje i fantastičnoga. I ova novela izvire iz pjesme te je vrlo važan doživljaj prirode, kvarnerskih lokaliteta, ali i intimne preokupacije samog autora (Rados 2014:93). Ta priča o dječaku je zapravo psihološka skica dječjeg straha u samotnoj olujnoj noći. Vjetar, kiša, magla, valovi su sile koje prijete dječaku, a on ih doživljava kao živa bića. Njegov strah je psihološki opravdan jer je sam na svjetioniku, a negdje oko njega je i strašni Goljat o kojemu je čuo priče od oca (Rados 2014:93).

Nazor je iznimno uspješan pri dočaravanju atmosfere straha i jeze: *"Dječak je slušao kako se vjetar uhvatio za hridinu poput golema šišmiša, pa zuri u plamen i hače u stakleno oko" (Rados 2014:94). Dječak uspije nadvladati strah pjesmom. Nazor umeće stihove pjesme Zlatna lađa koju pjeva dječak.*

Kao i u ostalim Nazorovim pričama, i ovdje su očite određene impresionističke vizure, opisi krajolika, prirode: *"More je bilo sivo, mirno i šutljivo kao močvarna voda. Sve je bilo bez srha i bez daha, dok je večer rane jeseni umirala puna šutljiva straha na vodama, koje kao da se ukočiše u nekom bolnom očekivanju" (Nazor 1977:100). Cijeloj toj strašnoj i tajanstvenoj atmosferi pridonose vjetrovi, udari valova, vika i kreštanje galebova. Tako je znao da dolazi oluja. I ovdje Nazor ne zanemaruje auditivne elemente. Upotrebljava ih*

da bi još jače istaknuo strah koji dječak osjeća. Boji se Goljata jer mu je otac pričao priče o njemu: *"A Goljat je zločest. Div je od kamena, koji za maine miče neopaženo nogama pod vodom i vuče lađe u morske virove, a za olujne noći ustaje, da se, grozan, prošeta po pučini"* (Nazor 1977:101).

Nazor svakako želi istaknuti kolika je dječakova nemoć pred silnom prirodom i da je njegov strah opravdan. Kroz cijelu priču se pojavljuju određeni zvuci koji pridonose takvoj atmosferi: žamori, šum smreka, zavijanje vjetra, pištanje, zviždanje svjetionika, vrisak vjetra, čudni glasovi, hroptanje, stenjanje, lupa, buka, a kao posljedica zvukova javlja se sve veći dječakov strah i zebnja. Prema kraju priče ti zvuci će biti sve tiši. Sjetio se pjesme koju je čuo od oca, a pučina je odgovorila njegovom pjevu. I u ovoj priči se javlja mitska pojava divova: *"Na Sivoj postelji leži potrbuške Zeleni Vuk. To je grdosija naduta trbuha s perajom na hrptu, zelenih vlasi i prsiju pokrivenih ribljim ljuskama"* (Nazor 1977:106).

"Zaspao je, dok se krović svjetionika sja, još mokar, na suncu, a nad njime se vije, lupajući krilima i kričeći iz svega grla, nemirno jato galebova" (Nazor 1977:110).

3.7. DIVIČIN GRAD

"Priča Divičin grad je prvi put objavljena 1909. godine u Savremeniku te je naslovljena Divič-grad. Nadovezuje se na poruku Velog Jože te je uloga koju je imao galeot Ilija dodijeljena Kraljeviću Marku" (Rados 2014:56).

U Napomeni Nazor navodi *"kako naš puk u Istri rimski amfiteatar zove Divičin grad ili grad djevojaka te da su vile taj grad sagradile preko noći. Te vile plešu kolo na igralištu usred Učke planine"* (Nazor 1977:111). Istrani sve više zaboravljaju stare pjesme o Kraljeviću Marku, ali još uvijek pripovijedaju da junak drijema svoj vječni san usred Divičin-grada u Puli. Svoju priču Nazor započinje ondje gdje završava narodna pjesma *Smrt Kraljevića Marka* (Nazor 1977:111).

Profesorica Rados navodi kako se Nazor u junačkoj pjesmi teže snalazio i nije se mogao suživjeti s tim svijetom. *"Priču o junaku štokavskih epskih pjesama Nazor nije uspio ucijepiti u istarsko tlo, nije joj umio uhvatiti ritam niti se uspio na takvoj temi raspjevati kao što to radi u većini istarskih priča"* (Rados 2014:57). Ritam i stil priče više podsjeća na biblijske tužaljke nego na stil deseteračke pjesme iz koje preuzima lik svoga junaka. U ovoj priči Kraljević Marko je spasitelj od kojeg se očekuje sudbonosni zahvat. On im odgovara na žalopojke, a pripovjedač gotovo doslovno navodi biblijske riječi Isusa: *"Primaknite se tužni i zaboravljeni"* (Rados 2014:58). On čeka trenutak da probudi i povede one koji su pozaspali: *"Primaknite se tužni i zaboravljeni! Gradite mi grobnicu na ovome žalu. Ali, nek bude kula u kojoj ću čekati. Neka bude grad iz kojeg ću nahrupiti"* (Rados 2014:58). U *Divičinu gradu* autor koristi oblike književnog izražavanja koji su vezani za prethodno stoljeće, jer su Nazorova angažirana djela s istarskom tematikom imala sličnu ulogu kao Šenoini romani u 19. stoljeću, ali i pravi iskorak u avangardno: *"Povorke idu iz uspavanoga grada. Čopori staraca i žena opkoliše junaka: starci su goli, mršavi i skršeni. Ženama se viju kose u vjetrini; dojke su im suhe, bokovi ošibani; lica im uvela. Teški lanci vuku se za njima"* (Rados 2014:59). Iz ovoga je vidljivo da Nazor upućuje i na određene socijalne neprilike tog kraja.

Priča obiluje raznim toposima, počevši od Svete gore, Urvina-planine, Vilindar crkve: *"Voze iguman Vaso i đakon Isaija s obale Urvine-planine u Vilindar crkvu junakov leš"* (Nazor 1977:111). Spominje se i Makedonija, Albanija, Zadar... Kao u skoro svakoj

Istarskoj priči, i u ovoj imamo mnoštvo auditivnih elemenata: plač djevojaka, šum čempresa, žalbe mrtvačkog opijela, udaranje valova o hridi, bugarenje djevojaka... Priča završava tako što Kraljević Marko dobije svoju grobnicu: *"Zora sviće. Magle se polagano dižu; blijede i nestaje ih... Gađa mlado sunce – zator mraka i utvara – svojim zrakama o te zidove, a u onoj svjetlosti bliješti se grobnica Kraljevića Marka - naš Divičin grad"* (Nazor 1977:116).

3.8. VELI JOŽE

Posebno mjesto među *Istarskim pričama* svakako zauzima *Veli Jože*, neoromantična bajka i realistička priča o otporu tuđoj, mletačkoj vlasti iz 1908. godine. Nazor je brački čakavac, ali je svoj najuvjerljiviji rodoljubni pjev o sudbini vlastitog naroda izrazio istarskom čakavštinom. "*Stvorio je guliversku figuru dobroćudnog i naivnog diva Jože, koji gospodarima dozvoli da ga pokore i pretvore u roba*" (Frangeš, Žmegač 1998:227). "*Nazorov je Veli Jože priča–bajka koja alegorijski nudi pogled na život i njegov ustroj.*" Novela se ne ograničava na svijet fantazije, već daje i realnu sliku hrvatskoga istarskog čovjeka, potiče ga za dvoboj s prošlošću (Frangeš, Žmegač 1998:234).

Donat navodi "*da se Veli Jože na tren čini fantazijom odnosno bajkom te da joj je problematika sadržana u naivnoj želji da se svijet promijeni i oplemeni, a onda se suočavamo s umjetnikom koja oblikuje svijest konkretno odabranog čovjeka*" (Donat 1972:149).

Prema Šicelu, u *Velom Joži* u prvi plan svakako dolazi presijecanje realističnih i fantastičnih elemenata. Pripovijetka je ispunjena optimizmom, spoznajom o vlastitim mogućnostima otpora bilo kojem tuđinu, ali uvijek vlastitom snagom (Šicel 2005:158).

Providur Barbabianka i šjor Zuane Dalla Zonta putuju motovunskom šumom i vapnom označuju cerove koje će prevesti u Mletke te se iz šikare pojave dvije ruke. Tu započinje priča jer je opisivanje objektivnog karaktera zapravo prekinuto da bi se prešlo na kazivanje *iznimnog*. Lik Jože predstavlja situaciju u Istri, odnosno služi za tumačenje pjesnikove ideje o slobodi. Sva snaga naroda nalazi se u Joži (Donat 1972:153).

Kao glavni lik postavlja se narodni kolektiv te se prati djelovanje tog naroda i obrana od tuđeg jarama. Dolazi do klasnog sukoba između istarskog puka i težaka te gospode i aktera vlasti. U prvom planu se nalazi glavno lice, Veli Jože, kao okosnica buntovno-demokratske misli te se suočava s gradskim planom u kojem je glavno lice licemjerni kamerlengo Civetta (Vučetić 1976:82).

"Ali živeći od realnih pojedinosti i bojena lokalnim koloritom, autohtonim akcentima (npr. upotreba čakavštine) te se čini da je ta proza naivno realistična, ova proza o Istri, zapravo ljudi u njoj (pa i sredina u njoj) kreirani su kao simbolska lica" (Vučetić 1976:82).

U liku Jože su fokusirane osobine istarskog seljaka. *"Prototip Velog Jože bio je visoki seljački mladić, regrut koga je Nazor zapazio u trenutku kada je buntovnički reagirao na bahatost građana"* (Rados 2014:48). U tom liku Jože Nazor je htio sažeti osobine jednog kolektiva te zato taj lik poprima divovske dimenzije. Nazorov lik nije tipičan predstavnik sredine, nego je: *"simbolično utjelovljenje seljaka, koga odlikuje velika snaga, pokornost i neosviještenost; on je hranitelj gospode i građana..."* (Rados 2014:50) Veli Jože živi u djelu kao kolektiv, ali on nema osobnog života. Kao kolektiv je prikazan realistično, a kao pojedinac vrlo blijedo i plošno. *"Za razliku od fantastičnih likova gorostasa, građani su prikazani realno uz dosta humorističkih crta. Pojedinci su profilirani kroz realne scene i postupke, a koji karakteriziraju i svoju grupu, građane kao lukave, sebične i bahate"* (Rados 2014:50). Pri oblikovanju likova građana način pripovijedanja je bliži realnosti, a pri oblikovanju likova seljaka arhaičan bajkoviti jer su neosviješteni i uronjeni u kolektivno biće (Rados 2014:50).

U samoj priči dolazi do ispreplitanja stvarnosti i snova, ali ona osnovna slika je realistička. Nazor je na vrlo jednostavan način, svakako i realistički, dočarao atmosferu i vrijeme te je to prava i stvarna podloga tih priča (Čolak 1978:181).

Vučetić navodi da su sva lica koja su sadržana u ovoj priči simbolska galerija koja prikazuje tadašnju Istru. Tako se tu nalaze lica plemićko–gradska koja su izraz bahatosti i lukavosti gospodara, lica kojima je prikazana i ljigavost te koristoljubivi naturalizam zanatlija i raznih međuklasnih glodavaca. Nije idealizirao nijedan društveni sloj, ali je očito da simpatizira stranu težaka. *"Dok je na početku priče Jože doista moćni div, koji na lijevom laktu nosi kao igračku mletačkog providura, on sada, u svađi, biva nesretno biće koje se osjetilo tragičnim u spoznaji izdanog zajedništva i jedinstva"* (Vučetić 1976:83).

Pučki osjećaj narodne sudbine očituje se u dijalektalnoj dionici. Gorostasnost divova fantastičarsko je sredstvo koje spaja datost legende, povijesti i života i otkriva njegov put koji je gotovo bio tragičan. *"Pučku osnovu priče uzdiže afirmativna, optimistička snaga"*

naroda, a prati je sjena teškog galijotsko-šćavunskog truda, razdor i nesmotrenost u društvenom ponašanju koji su posljedica zaostalosti i neznanja" (Vučetić 1976:85). Ideju o divovskoj veličini Jože Nazor je preuzeo iz mediteranske mitologije i kulturne baštine, zatim autohtone legende i povijesne činjenice nacionalnog prostora, ali i Nazorovo *saživljavanje* s istarskim pukom. Jožin lik je i danas simbol narodne veličine i moći (Vučetić 1976:86).

Nazor uvodi još jednog simboličkog lika koji snažno progovara svojom pjesmom. Na osjećaje samog Jože djeluje pjesma prkosnog uskoka s Neretve, galeota Ilije (Rados 2014:53). Ilija je dvadeset godina u galiji i traži od Jože da ispuni obećanje, odnosno da ne da na sebe, da ne dozvoli da moćnici njime tek tako robuju. Retrospektivno saznajemo silne pojedinosti o Iliji, o njegovim borbama s Mlečanima na ušću Neretve te o otmici djevojaka. Ilija počne pjevati svoju posljednju pjesmu (Nazor 1974:10). Da bi dočarao Jožinu snagu i veličinu, Nazor nudi i njegov fizički opis: *"Ali providur nije sada imao volje da to gleda i sluša; zabrinut promatraše gorostasovo lice, čvrst mu vrat, obao kao deblo mladoga hrasta, i razgaljena, runjava prsa nalik na pećinu na koju se uhvatila mahovina"* (Nazor 1974:10).

Svjestan tadašnje situacije u Istri, poput Ilije, Nazor bdije nad tom sviješću, budi je i potiče te se nada da će se probuditi kao što je to učinio i regrut iz Motovuna (Rados 2014:54).

Jožina pjesma je jeka iz sretnijih vremena gdje spominje bolja vremena dok je vladao ban Dragonja: *"Lepo li mi lov lovil je va zelenoj šumi našoj Ban Dragonja mladi"* (Nazor 1974:15). Već kasniji tonovi podsjećaju na muku i bol koju osjeća: *"Pjeva Jože, kao da mu se srce lomi. Čuješ u njegovu glasu kako se nešto valja niz strminu, nešto veliko i mrtvo. Čuješ zveku motika koje kopaju jame, i lupu golema tijela odno, i štropot zemlje koja pada na pregršti"* (Nazor 1974:18). Nazor ističe i odnos građana prema Joži: *"A naš Jože je upravo najbolje vrste: pokoran kao pašče, jak kao bik, zdrav kao kremen, a glup kao tele"* (Nazor 1974:18).

Na Ilijin nagovor Jože, ili kako ga u narodu zovu *"silnik koji je udario harač na grad"*, vodi pobunu i postaje uzor ostalim divovima: *"Ti su divlji kmetovi praunuci kozara Polifema"* (Nazor 1974:43). Utjecaj prkosnog uskoka s Neretve je bio takav da dovodi do konačnog buđenja ponosa u trenutku kada mu Ilija kaže: *"Ti njih hraniš, a ne oni tebe... A ti, visok kao planina, snažan kao medvid, pa trpiš, šutiš i robuješ. Sram te bilo, velim ti opet"* (Nazor 1974:28). Galijot Ilija se tu javlja kao zraka savjesti o fatalnoj grešci i raznim postupcima koji su ih doveli do teškog stanja. Dok je Jožino bugarenje imalo određenu rodoljubnu notu, Ilijino bugarenje je *"bugarenje sužnja i naricanje roba."*

"Glas je snažan ali prigušen, hrapav i dubok; rekao bih da dolazi iz dubina morskih, a pjesma je tužna kao plač" (Nazor 1974:25). Javlja se crna ptica koja preleti nad Ilijom i tada njegova pjesma umuknu. Crna ptica se javlja kao simbol zla i stradanja koje je tek uslijedilo. Kada su počeli osjećati mržnju jedni prema drugima, divovi osjete da su iste krvi i da su žrtve kamarlenga Civette. Priča završava bijegom Velog Jože, odnosno njegovim osvješćivanjem stanja u kojem se nalaze te naglom propašću kamarlenga: *"Kamarlengo lebdeći još uvijek u zraku, obazre se naokolo i tek sada spozna uzrok svoje nagle propasti. Velog Jože bijaše u zadnji čas nestalo bez traga"* (Nazor 1974:71).

Svakako treba naglasiti da Nazor uz mnoge lirske dijelove, preokrete, dramske napetosti, pokoju retrospekciju, unosi i slikovite opise krajolika i prirodnih pojava, pejzaže koji se javljaju kao središte i izvor života: *"Sviće. Rađa se sunce na planinskome bilu. Slični lanac labinskih gora visokome nasipu na koji skače pa se onda niza nj ruši, bliješteći se na obroncima, iskreći se na zaravancima, bljeskutajući se po šumama i zatonima, val svjetlosti. Otvorile se, rekao bi, ustave nebeske, pa se niz goru sunovraćaju žitki valovi da poplave zemlju"* (Nazor 1974:31).

4. KONTEKST MITA U ISTARSKIM PRIČAMA

Sanja Franković u knjizi *Maslina i sveti lug* navodi kako Nazorova simbolika upućuje da slike prošlosti ne moraju prizivati samo osjećaj nostalgije nego mogu i analitički biti usmjerene na političko stanje u društvu (Franković 2012:29). *"Svoj oslonac i Nazor traži u mitu ili religiji jer mu služe kao sredstvo estetske reakcije na životna i društvena područja o kojim se kasnije raspravljalo iz položaja nacionalne isključivosti"* (Franković 2012:27). U malih i ovisnih naroda smišljale su se obrambene strategije koje su zahtijevale konstrukcije nacionalnoga identiteta pa je cijelo to društveno stanje dalo prostor za prodor mita i religije (Franković 2012:30).

Nazorovo oduševljenje kultom junaštva podudarno je sa secesijom. Uslijed raznih nacionalnih i političkih problema umjetnost se smatra sredstvom za buđenje nacionalne svijesti. *"Kult narodne epike i junaštva izražavao se romantičnom, patetično-simboličkom stilizacijom divovskih, nadljudskih i nacionalnih figura. Secesijski je izraz prepoznatljiv po plošnosti i dekorativnosti, linearnosti i alegorijskoj plastici te obilježjima arhaizacije i simboličnosti"* (Franković 2012:32).

"Nazora su mitske teme i motivi zaokupljali i nakon moderne, u kojoj se potvrdio kao književnik. Međutim, iako se u modernu uklopio neoromantičnim i secesijskim obilježjima svojih djela, ekspresionist nije bio" (Franković 2012:43). Osobna i stvaralačka kriza navela ga je na povlačenje u vlastitu nutrinu tako da su religijske i kozmičke teme posljedica osobne krize (Franković 2012:43).

Nazor je u svemu oko sebe, u pojavama prirode, kao i u djelima ljudi i vlastite sudbine, uvijek gledao božji prst, a svoj ispitivački pogled usmjerio je prema smrti i snu, dvjema tajanstvenim pojavama. Tajnu sna je razvio u više smjerova, a najviše u tome da san govori u slikama, ali o važnijim realnostima, nego su one u fizičkom svijetu (Franković 2012:48).

U samom početku je bio sklon slavenskoj mitologiji, od koje je preuzeo motive mita o stvaranju svijeta i kalendarskoga mita, ali je pokazao i sklonost prema grčkoj mitologiji. Zanimanje za grčku mitologiju stekao je još u djetinjstvu odrastanjem u mediteranskom krajoliku. U idućoj fazi stvaranja dolazi do povezivanja s kršćanskim eshatološkim

porukama i motivima. To je vidljivo u pričama koje sadrže tragova mita o matrijarhatu, kao što su *Halugica*, *Albus kralj*, *Djevica Placida* i *Šuma bez slavuja*. Kao što su u ranijim djelima kršćanski motivi imali prevlast nad mitskima, tako je kasnije poganski ugođaj prigušio značenje kršćanskih motiva. "*U pripovijetki Veli Jože slavenska se prošlost divova isprepliće s kršćanskim motivom Obećane zemlje i izgubljenoga raja, da bi na kraju prevladala kršćanska misao, odnosno poruke eshatološkoga i soteriološkoga značaja*" (Franković 2012:51).

U zaokupljenosti prirodom Nazor nije mogao mimoći njezine mijene i zakonitosti jer su njegovi likovi često alegorije prirodnih zbivanja kao što su *Halugica* i *Jablanko*, alegorije mora i kopna (Franković 2012:68).

Nazorov doživljaj žene polazi od bioloških značajki koje su je odredile, ali svakako je naglasak na stabilnosti ženina identiteta. "*Ako ona poput Halugice i traži sebe, sama spoznaje svoje prave korijene*" (Franković 2012:74). Muški su likovi gonjeni nemirom, osvajaju prostore, u stalnoj su potrazi i borbi, a ženski svojom mudrošću i intuicijom pobjeđuju nasilnu stranu njihove prirode (Franković 2012:74). Život Nazorovih ženskih likova odudara od obične ljudske sudbine. Dok kraljica *Mirna* spašava svoj ugled na račun majčinstva, *djevica Placida* i neimenovana djevojčica iz priče *Šuma bez slavuja* tuđu sreću stavljaju ispred svoje. "*Halugica je alegorijska predstavica svijeta prirode i rodila se kao dijete vile pomorkinje i ribara*" (Franković 2012:136).

Eshatološki mit prerasta u mit nacije. U *Velome Joži* div na kraju ima viziju o kraju svijeta kmetstva, odnosno robovanja na vlastitoj zemlji. Pad divova se dogodio zbog nesloge. "*Postizanjem nacionalne osviještenosti i zajedništva odgovara mitskoj uspostavi raja na Zemlji, a o tome svjedoči i Jožina pjesma*" (Franković 2012:198).

Obećana je zemlja predmet obećanja koje je Bog dao Abrahamu, a motiv Obećane zemlje se javlja u pripovijetki *Veli Jože*, gdje se odnosi na zemlju koju su divovi sebi uzeli kako bi na njoj živjeli i radili. Radi se o zemlji na *Psoglavčevu brdu*. "*U predaji prokleta, i zato nenastanjena, zemlja oko Psoglavčeva brda postala je divovima novi dom, a oni će ga radom pretvoriti u ljudsko prebivalište*" (Franković 2012:179). Prokletstvo zemlje je otklonjeno upravo njihovim radom. Za njih plodna zemlja postaje dio raja. Zadovoljili su se malim dijelom, iako su imali pravo na mnogo više. Vrhunac sreće i zadovoljstva je bio

kada su izrasli plodovi njihova rada. Bio je to rad slobodne i stvaralačke volje, a onda su sagradili i grad. Prvobitni raj im se polako gubio zbog pohlepe i pojedinačnih interesa. *"Motiv Obećane zemlje se javlja u alegorijskome značenju domovine koju treba osloboditi"* (Franković 2012:181).

Sanja Franković ističe i *"da je soteriološka dimenzija prisutna u motivima mesijanskoga otkupljenja."* Lik otkupiteljice predstavlja djeвица Placida, kao i djevojčica koja se molila za čudo kako bi joj brat povjerovao u Boga i prestao biti okrutan. I Jože se može smatrati otkupiteljskim likom iako je bio poprilično sebičan što ga vodi u oholost i ubojstvo. Svakako se i on kaje za svoj grijeh (Franković 2012:199).

"Prethodni su likovi po svojoj legendarnoj, svetačkoj uzornosti bliži mitu, a Jože je po svojoj slabosti bliži ljudskomu svijetu u kojemu živimo" (Franković 2012:200).

5. ZAKLJUČAK

Na temelju analize zbirke *Istarske priče* očito je da se Vladimir Nazor istaknuo kao majstor koji je stvarao nove svjetove na temelju svojih prethodnih ambicija, iskustava, ambijenata gdje se ponajviše javljaju pejzaži i mediteranski elementi koji su izvrsno uklopljeni s legendama i mitovima na kojima počivaju. Kao osnovne karakteristike Vladimira Nazora ističu se intimizam, maštovitost, naturalnost doživljaja i animalizam, sklonost antropomorfiziranju životinja, socijalni osjećaj, osjećaj za pravdu, refleksivnost i dinamičnost. Te karakteristike su uočljive u cijelom njegovom opusu. *Veli Jože* se ističe kao prava Nazorova istarska kreacija kojom je i sam pisac književno bio zadovoljan. Ono što Nazor nudi jest izniman realistički osjećaj stvarnosti i ljudi jer nam prikazuje određene društvene i ekonomske neprilike u Istri u davnim razdobljima. Uspješno se prožimao sa samom Istrom te ga to dovodi do raznih etničko-povijesnih spoznaja. Sve što je učinio za Istru bio je izraz dubljeg angažmana da se uklone različite klasne razlike i ropstva, a s tim ciljem da u prvi plan stavi spoznaje o mogućnostima otpora vlastitom snagom. Stvarajući originalnost metafora, bujnost rečenica, blještavilo i bogatstvo riječi, Nazor ipak stvara jednu novu prozu te utire put onima koji su ga slijedili. U *Šumi bez slavuja* je očit Nazorov nagon za mirom, za svim čarima koje zemlja i krajolik nude. U njegovim djelima nalazimo savršeni spoj mitskog, bajkovitog i fantastičnog. Narod je pretvorio u pokunjeno i jadno biće kakvog ga i pronalazi pri dolasku u Istru. Nudi i cijelu galeriju likova, od bogova, boginja, anđela, divova, epskih junaka i vila pa sve do težaka, seljaka i pastira. U njegovim *Istarskim pričama* javlja se hibridnost mitskoga i kršćanskoga te tu dolazi do tečna pretapanja jednoga svjetonazora u drugi, ali zbog jako dobrog položaja žena javljaju se i tragovi *mita o matrijarhatu*. Njegova sklonost prema mitu uklapala se u kontekst hrvatskih i europskih modernističkih književnih kretanja. Nakon ispreplitanja mitskim motiva i kršćanskih svjetonazora, kršćansko shvaćanje svijeta i prirode vodi prema demitologizaciji.

6. SAŽETAK

U završnome radu prikazuje se analiza *Istarskih priča* Vladimira Nazora koje nastaju u Kopru na temelju istarske čakavštine. Nazor u hrvatsku književnost ulazi u vrijeme kada se u njoj počinju javljati sve jasniji znaci dezintegracije realizma, odnosno u samo vrijeme početka moderne. Interpretirane su priče na temelju osnovnih motiva, okosnica i simbola koji čine svaku od priča te je posljednje poglavlje "Kontekst mita u *Istarskim pričama*" gdje se posebno objašnjava sklonost Nazora slavenskoj mitologiji od koje preuzima motive o stvaranju svijeta i kalendarskoga mita. Svakako se pojavljuju i elementi mita o matrijarhatu što se svakako uklopilo u kontekst europskih modernističkih književnih kretanja. Nakon ispreplitanja mitskih motiva i kršćanskih svjetonazora, kršćansko shvaćanje svijeta vodi prema demitologizaciji.

Ključne riječi: Vladimir Nazor, *Istarske priče*, mit, demitologizacija, socijalna komponenta

Vladimir Nazor's Istrian stories

This thesis paper describes the analysis of Vladimir Nazor's Istrian stories that originate in Koper on the basis of Istrian Chakavian dialect. Nazor enters Croatian literature in the time when ever more visible signs of disintegration of the Realism appear there, that is in the time of Modernism. Stories are interpreted on the basis of fundamental motives, frameworks and symbols that make each of the stories and the last chapter is "The context of the myth in Istrian stories" where Nazor's affinity towards Slavic mythology wherefrom he takes motives about the creation of the world and calendar myth is particularly explained. Undoubtedly there are also elements of myth about matriarchy which exceptionally fit the context of European Modernism literature movements. After interweaving of mythological and Christian worldview, Christian understanding of the world leads to demythologisation.

Key words: Vladimir Nazor, Istrian stories, myth, demythologisation, social component

7. LITERATURA

1. Čolak, Tode. 1978. "Vladimir Nazor". U: *Ka piscu i delu. Izabrani portreti, rasprave i eseji iz novije hrvatske književnosti*. Sarajevo: Svjetlost, str. 159-189.
2. Donat, Branimir. 1972. "Metafore, simboli i alegorije". U: *Unutarnji rukopis. Opaske o hrvatskoj prozi*. Zagreb: Matica hrvatska, str. 145-165.
3. Frangeš, Ivo. Žmegač, Viktor. 1998. *Hrvatska novela: interpretacije*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Franković, Sanja. 2012. *Maslina i sveti lug: Nazorove mitske teme i motivi*. Zagreb: Bibliofil.
5. Jelčić, Dubravko. 2004. *Povijest hrvatske književnosti*. Zagreb: Naklada Pavičić.
6. Kekez, Josip. 1986. *Usmena književnost*. U knjizi: *Uvod u književnost. Teorija, metodologija*. Zagreb: Globus.
7. Mihanović, Nedjeljko. 1976. *Pjesničko djelo Vladimira Nazora*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Nazor, Vladimir. 1977. *Proza II* u knjizi: *Sabrana djela Vladimira Nazora*. Zagreb: JAZU.
9. Nazor, Vladimir. 1974. *Veli Jože*. Zagreb: Spektar, Ljubljana: Partizanska knjiga.
10. Prosperov Novak, Slobodan. 2003. *Povijest hrvatske književnosti. Od Bašćanske ploče do danas*. Zagreb: Golden marketing.
11. Rados, Zvezdana. 2014. *Proza Vladimira Nazora*. Sarajevo – Zadar: Napredak.
12. Šicel, Miroslav. 2005. *Povijest hrvatske književnosti. Knjiga III. Moderna*. Zagreb: Ljevak.
13. Škreb, Zdenko. 1961. "O Nazorovu Albusu kralju". U: *Uvod u književnost*. Zagreb: Globus.
14. Tomasović, Mirko. 2005. *Lijepa naša književnost*. Zagreb: Matica hrvatska.
15. Vučetić, Šime. 1976. *Vladimir Nazor: čovjek i pisac*. Zagreb: Mladost.